

Դ Ի Տ Ա Կ

Բ Ի Ի Ջ Ա Ն Դ Ե Ա Ն

Ի ԽՆԴՐՈՅ

ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԱՐՇԱՐՈՒՆԵԱՅ

1815.

12. 13. 14. ՕԳՈՍՏՈՍ:

ԻՆԿԻԼԹԵՌԱ:

Լծիպատ. 14 Յոսէփ:

Փարէզի 9ին թղթերը յայտնի կըսեն որ՝
հարկ է Դաշնակիցներուն շատ զօրք
պահել հոն ալ, ու ֆռանայի ուրիշ քաղաք
ներն ալ. ինչու որ՝ թէպէտ ինչպէս հիմայ
աղմուկներ չեղան, բայց ամեննալ գիտեն
որ՝ Պօնափառ թէին կողմնակիցները ու Ճա
քօսիները՝ ձեռք ձեռքի վրայ դրած կե
ցած չեն: Տէրա կողմէ փարէզի Օրագրու
Բե կըսէ որ դիտար համախոհները, որ
Պօնափառ թէին Ելլայէն դարձուցին, դեռ
ծածուկ ժողովներ կընեն կոր ինչպէս ա
ռաջ: (Կալ. Ինկիլտի):

16ին:

Երկու մեծ փորձանք հանդրապեցան մէկ օր
վան մէջ 14ին, տրամուէ մէջ ձգեցին ասմայ
րաքաղաքս: Փէռու գաճիին մէկը որ ֆիշէնէ
ներ ալ կըշներ, շատ պարուծի ֆշներ ու
նենալով տունը, յանկարծ բռնկեցան իրի
կունը ժամ 9: Չորս, հինկ տուն պինտ մօ
տիկներէն բոլորովին փլցուց: ու քանի մը
հարկուր տունալ հեռուները արբըտըկեց,
շատ մարդ ալ սպաննեց: 3 ժամ ետեւ եղաւ
մէկ սարսափելի կրակ մալ Թաթիզ գետին

վրան, 21 մեծ մաղաղաներ ապրանքի, ու 6,
կմ 8 տունալ մոխիր դարձուց. 8 ժամ քշեց
կրակը:

19ին:

Ինկիլտի կազմեցաներուն մէկը կըսէ որ, շու
տով երեւելի մարդ մը պիտի գայ Ինկիլտի
ռա՝ փարէզ ժողովը Միապետներէն. որ
հրաւիրէ Կառավարող Իշխանը՝ ինքնալ հոն
երթայ: Աս բանս թէ որ իրաւ ըլլայ, պէտք
է որ Լօնտոն ժողովը ընեն, որոշեն: (Սուրհ.
Միլանի):

20ին:

Հատոնց մէջը, որոնք կուլան իրենց բարե
կամաց ու աղքատկանաց մահը, որ մեռան
Ֆիանտրայի պատերազմին, կը իշխին 2 որ
բեկարիներն ալ, ասոնց մէկը կորսնցուց 3
որդիք, մէկալը 5 հատ: (Օրագ. Իրաւ):

22ին:

Կերենայ որ՝ կը հաստատուի ան խապարը,
թէ կուղեն կանգնել մէկ Եւրոպէան Դաշնա
շուրթի: Պաշտօնատարներուն կողմը բըռ
նողները՝ շատ կը պարծին կը գովեն աս խոր
հուրդս: Աս դաշնակցութիւն ապահով կը
լայ մէկ ընդհանրական խաղաղութիւն մը, ինչու
որ բոլոր Տէրութիւնները պէտք է որ պարտա
ւորվին ինք իրենց դատաստան չեկտրեն՝ զէն
քէ:

քերու ուժով, հապա իրենց կոհեր, ու պա-
հանգումները յանձնեն, ու ձգեն վճռոյն
տակը աւ Եւրոպեան Ընդհանուր Ժողովին :
Ֆրանսոսայի թիւորը՝ Վէլինկթօն Դուքսը
անուաներ է իշխան Վալթէուոյի, 20 հազար
ֆիօրին ալ եկամուտ կէլէր կապելով իրեն :

23 ին :

Առուտուրի դաշնադրութիւնը՝ Ամերիգացի
Միացեալ Նահանգներուն հետը, 3 յօդւած
է խիստ կարճ, բայց շատ մեծ : — 1. Եր-
կու ազգաց նաւերուն ալ ընդունելուն ըլլայ
մէկմէկու նաւահանգիստներու մէջ, ինչպէս՝
որ իրենց ազգերուն կըլլայ : — 2. Ամերի-
գացիք ազատ ըլլան առուտուր ընել Գալ-
ղութայի հետ, ու ինկիլիզի Հինտիստանին
մէջ : — 3. Ինկիլիզներն ալ կը պարտաւոր
վին որ վաճառականութիւն չընեն հիւ մէկ
Հինտիստանցի ազգի մը հետ, որուն երկիրը՝
Միացեալ Նահանգներուն մէջը ըլլայ :

24 ին :

Լօստոա կրտպէն կոր ոսկի Լուիսիներ, որ
Փարէզ խրկեն ինկիլիզի զօրքերուն վճարքի
համար :

Ամեն ամիս ինկիլթէոսայէն գուրս կել-
լէ 1 միլիոն եւլորդ, իր ու դաշնակիցներուն
զօրաց համար :

Կանտ քաղերն կտղէթաներուն մէկը՝ կը-
դրէ աս բանս, որ ասկէ մեծ պատիւ չեկըր
նար ըլլալ ինկիլիզի յաղթող բանակին : „ Ին-
կիլթի պանաւորներուն գունդերը, որ անոնց մեծ
անուն անեցան 181 պարբերակին մէջ, ծեծը լին-
նալէն ետեւ, ջրուցին մէջ սիրք շարժող օրէնակ հը
երէնց գլխաւէր ճարդիպին աղբիւ վրայ, որ շար-
շարանայ մէջ էր : Մոռնալով երէնց վրայի վերէ-
րը, ու շորով թէ ինչափներուն սորերէն խաւ-
ած էին, քեանս որ պարտանքի մը կըմպէին՝
օգնութիւն հասնիլ որչափ որ ինչային՝ երէնց յարու-
նիւններուն, որ վայրէտան հը առաջ՝ հոգիներն կտր-
կտր ընել զերէնս, ու պարբերակին Բաղրէ զերէնս
հենարանի խողած էր, բայց բոլորովին արունիւս-
նախ՝ պարբերակի տալին վրայ : Մէկէ մէկէ գե-
տէն, որ աւելի քան 4500 Քոստանդէ վերաւոր
ներ՝ երէնց հեանքը պարբերակն էն երէնց մեծատեղ
նշաններուն : „

Ան խապարները որ կուգան հոս, թէ ին-
կիլթի բանակը՝ ինչպէս կը շարժի Փոսնայի
մէջ, յայտնի կըցնեն որ արժան ու իրաւ է
աս ալլած գովեստն : (Կալ. Քոստանայի :)

26 ին :

Երբոր Պոսափաութիւն մարդերը խօսելու
գնացեր են Մայթլանտ ինկիլիզ նաւապետին
հետ Ռօշըֆօն նաւահանգիստին առջևը՝
Պոսափաութիւն վրայ, թէ ինկիլիզի կառա-
վարող իշխանին մեծասրտութիւնը կը յանձնէ
զինքը, նաւապետը պատասխան տվեր է՝

չունիմ ամենեւին իշխանութիւն մը, որ թէ ու-
թիներով դաշն դնեմ իր հետը. կըցածս՝ աւ-
է, որ զինքը իր մարդիքներովը նաւա կառ-
նեմ, կրտսնիմ ինկիլթէոս, հոն՝ ինչ կեր-
պով կուղէ կառավարող իշխանը նէ, անանկ
կընդունի զինքը :

Մայթլանտ նաւապետը հասնելուն պէս
Թոսպայի ծովեզերքը, հեռագրութիւն գոր-
ծիքով խապար տվաւ Լօստոա, բերի Պոսա-
փաութիւն, ինչ ընեմ. պատասխան առաւ՝
մղոն հեռու կենայ ցամաքէն, ամենեւին հա-
ղորդուն չըլլայ հետը, ինչպէս որ՝ նոր հիւ-
ման երթայ իրեն :

Ազնուական մը որ երեկ իրկուր Լօստոա
հասաւ Թոսպայէն, ու ելած էր Պէլլօնօ-
Փօնթ նաւէն, կը պատմէ որ, Պոսափաութիւն
միշտ նաւուն կէօլէրէին վրան է, երբեմն դի-
տակով կընայի ծովեզերքը, կիմ նաւուն շար-
ժմունքը, կիմ շուտ շուտ օլթայ կըզարնէ՝
ձեռվները ետեւը, ինքիւ հետ կըլսուի գրե-
թէ՝ միշտ մինակ է : Պէլլօնօն ու Լալէման
Ճէնէոալները՝ իրմէ քիչ մը հեռու են, եր-
բեմն երբեմն նշանացի իշխանի հետվներն
կըլսուի, կիմ բան մը ցցնէ : Մայթլանտ նա-
ւապետը՝ շատ պատուով հետը կըվարի, ամ-
մենէն աւելի՝ ինքը հետը կըկենցաղավարի :
Պոսափաութիւն՝ առողջութիւն կողմանէ՝ պակ-
սութիւն չունի, սեղանը՝ շատ չուշանար, դի-
նի քիչ կըլսէ, խաչվէ աւելի կըբանեցնէ :
Կրսեն որ՝ շատ անգամ կառավարող իշխա-
նին կենդանութիւն կըլսէ : Նաւը երբոր
Թոսպայի ծովեզերքը մօտեցաւ նէ, լսեցին
որ՝ կանչեց, „ իբրեւպէս քեանս աս գեղեցիկ եւ-
կէս” : աս ալ աւելցուց որ, ամենեւին տեսած
էի ինկիլթէոսայի ծովեզերքը, բայց եթէ
Պոլլօնէն, ու Գալէն : Հաղուստը՝ հա-
սարակ լաթ մէն կանանց գունով, առանց
նշանի մը, գլուխն ալ իրեք անկիւնի շափղայ
մը. (Սորհանդէս ինչպէս կապէն ինկիլթի :)

Հիմայ կրսեն որ Պէլլօնօֆօնթ նաւուն
հրաման դացեր է, որ Փիլմութ երթայ : Հե-
տաքերունը՝ տիրեց ամենուն սրտին. Թա-
փօլ Թափողի վի, Լօստոայէն, ու բոլոր դա-
ւառէն դէպ ի Փիլմութ կերթան, մենք ալ
տեսնենք կըսեն աս մարդս. ամենքն ալ ա-
ղէկ գիտեն որ, հրաման չեկայ, ոչ ինքը ցա-
մաքը պիտի կոխէ, ոչ ալ իրենք՝ անոր նաւը :
(Սորհանդէս Միլանի :)

27 ին :

Կրսեն որ՝ վճարված է որ Պոսափաութիւն աս-
կից ետեւ համարվի ինչպէս մէկ հասարակ
Ճէնէոալ մը : Իր մարդիքներէն ալ պիտոր
զատեն զինքը, 2, կամ 3 հոգի միայն պիտի
քովը թող տան :

28 ին :

Կրկնորձեն որ վաղը կ'մեկալ օր Պօնափառ լծէն կը թողու ինկիլծէնայի ծովեզերքը, ու կը տանին զինքը Սբ Էդելնէի կողմն:

Ասանկ կրգրէ ինկիլծէի Կաղէթան, ,, Սիր Գէորգ Գօրայուն ծովապետին յանձնըված է որ Պօնափառ լծէն տանի ան կողմն, որ իրեն պէս մէկ հրաբուխ լեռնէ մը դուրս ելած է ծովուն մէջ տեղը, որ պիտի ըլլայ իր ետքի բնակարանը: Ինկիլծէի թէրը դաշմը՝ ըրեր է Հինոխտանի Ընկերութե հետը, որ աս բոլոր կողմն թէրորին ձեռաց ու կարգադրութե տակը ըլլայ, ինքը՝ զօրք ու կառավար կը ղեն հոն թէրայան անունով ու ծախքով: Կրկնորձեն որ Պօնափառ լծէին մարդիքներէն հիւ մէկը հետը պիտոր ըլլայ: Աս Սբ Էդելնէն (*) կըզէն աւելի յարմար տեղ չիկայ աս մարդուս. ամեն կողմէն ցաւ մաքէն պինտ հեռու կողմն է: Բարձր, շիւղ շիտակ ժայռի մը վրայ է, անանկ որ՝ զրեթէ փոթորիկ ալ չի հասնիր հոն, որ սովորաբար վարը եղած ծովուն մէջ շատ անգամ կըլլայ: Թէպէտ իր ծովեզերքը փոթորիկով լցված է, բայց իր վրան ամպ չիկայ, երկինքը՝ միշտ պարզ է. հոս որոտմունք լսվըված չէ: Անահիտ կամ Տիանա կոչված լեռան գագաթէն ինչպան 60 մղոն հեռի կը ընենան նաւերը ծովուն մէջ, ասով նաւ չի կրնար ժողենալ յանկարծակի: Քիչքապետին պալատը (որ հարկաւորապէս Պօնափառ լծէին բնակարան պիտոր ըլլայ,) կըղզիին պինտ բարձր կողմը շինած է, ուսկից անկարելի է փախչիլ առանց մահաւորէ: ”

ԲՐՈՒՍՍԻԱ.

Պե-Լին. 22 Յուլիս:

Պռուշի զօրքը փարէզ մտնալուն պէս, ամեն Օֆիշիալ պարզեա առաւ 50 Լուիշի կոչված ոսկին. ու բոլոր բանակին բաժնը վեցաւ շուրջ 333333 եալորդ ոսկի:

29ին:

Պե-Լինի կաղէթաներուն մէկը կըսէ որ, 1814ին դաշնակիցներուն զօրքը 100 միլիոն արծաթ ու ոսկի ստակ ձգեց Փռանսայի մէջ: Ասոր համար աս ֆրանսիս ճարմը ընելու համար, կըսեն որ թղթէ ստակ կ'մթէ մեծիկ պիտի բանեցնեն, ամեն ծախքերուն համար որ կընեն իրենց զօրքերը:

(*) Սբ Էդելնէ կողմն Աթլանթիան Ովկիանոսին մէջն է. բոլորովը 21 մղոն է. լեռնոտ, չորս դիէն ժայռերով պատած: 1673ին Օլանտընդերէն ինկիլծէներուն ձեռքը անցաւ. շատ հարկաւոր տեղ մէկ ան նաւերուն համար, որ Հինոխտանի Ընկերութե կանցնին:

Համալուսի կաղէթան՝ առաջ կրքերէ ծանուցումը Պեիսիսին, որ ըրեր է մտնալուն պէս Փռանսա. երկան է. ղենքը համառօտ գլխաւոր յօդաւորները: Կրկնորձեն Փռանսայի զօրքը զինքն արդար ու տեղեակ կառավարներ. — իր զօրքերը մահու պատիժով արգելած է՝ որ չիթալեն ղեն մը չընեն: — Միայն Պօնափառ լծէին ու իր կողմնակիցներուն դէմն է իր պատերազմը. գեղացին թող չի վախնայ, ու չի գանգաւոր իր զօրքէն. անոնք միայն՝ պատերազմի բեռը պիտի քաշեն, որոնք որ հաւատարմութի ու երդում չի պահելով, զրգռեցին զիրենք, որ Փռանսայի հօղը կոխեն: — Իր զօրքերուն համար մաղաղանք պիտի կանգնէ, ու լեցնէ զանոնք՝ իրենցմէ պահանջած պաշարներով. առնելու տանը՝ մէկէն կըվճարէ ստրկի տեղ թուղթ թէ՛ Դիէ. Փռանսայի գանձատան վրայ անցնելով անոր հաշիւը: Բայց աս թղթերուն տեղը ետքը ստակ կը վճարէ. աս ստակն ալ կըհանէ ինքը՝ ծախելով մէկէն ի մէկ կալածքները Պօնափառ լծէի գլխաւոր կողմնակիցներուն, ու Դիէի զախի ընելով: — Ով որ կուզէ աս կալածքներս ղենել, ուրիշ ստակ պէտքը չէ. աս թուղթնալ, թէ Դիէի ալ կ'օգտէ. միայն Փռանսայիները կարող ըլլան՝ աս տեղանքը ծախու առնել: Չէ թէ միայն անոնց կալածքները կըծախէ, ու Դիէի կառնէ, որոնք Պօնափառ լծէին կողմը բռնեցին ինչպէս բանակի զինուորներ, ու ազգային պահապաններ, հապա անոնց ալ, որ իրենց խորհրդով ղենքը ամբողջին, ու մատ ունեցան իր բաներուն մէջ: — Ասոր համար կըյորդորէ Պօնափառ լծէին բոլոր կողմնակիցները, որ 14 օրվան մէջ, ամեն մարդ տուն դառնայ, չէնէ՝ ունեցածին չունեցածին կըլլան ազգային ապրանք, զամենն ալ մէկէն կըծախէ. Կըյորդորէ Փռանսայի գլխաւորները, որ ժողովրդեան գլխէն վերցընեն ան կարծիքը որ Պօնափառ լծէի կողմնակիցները խօթեր են. իրենք կը մտնեն, որ ազգը ազատեն աւարդ լուծէ մէկ, Լէն: Հաւատարիմ Փռանսայիներուն՝ պաշտօն կրկնապատանայ. ու Պօնափառ լծէին դրված պաշտօնատարներուն՝ պատիժ, ու Դիէի կառնէ ունեցածին, թէ որ դաշնակցաց դալին ետեւ, պաշտօնին բանեցնելու ըլլան նէ: — Ամեն բնակիչներուն քով ղենքերը կառնէ. ով որ 8 օրվան մէջ տուն չի դառնայ, կը կորսնցնէ ունեցածը: — Աս Դիէի զախի եղած կալածքն է.

ներուն ստալը, պիտի ըլլայ Պատերազմի դանձմը. ասկէջ պիտի վճարվի քաղաքացի քաշած զենք, ու տված պաշարներուն ծախքը: — Մեղաթով պիտի ծախէ աս բաներս: — Փռանսան պէտք է որ վճարի դաշնակից բանակներուն ծախքը, ուտելիք, հագնելիք, թոշակ, զենք, ինչպէս որ կորոշէ տիրած դաւառներուն վրայ: Հիմակուհիմայ պիտի տան 150 հիւր ջուխտ բապուճ. 150 հիւր միսիւն. 40 հիւր կօշիկ. 150 հիւր վերարկու. 150 հիւր շաւար. 150 հիւր խալչին. 150 հաղար վզնոց. 150 հաղար գտավ. 100 հիւր աշխանայի խալչին են. 100 հաղար նալ ձիու. 3000 ձի. կէսը նստելու, կէսը առաւապի. 4 միլիոն ֆռանք նաղտ ստակ, որ զինւորներու ետ մնացած թոշակը վճարվի: — Ով որ դէմ դնելու ըլլայ աս հարկաւոր հրապարակական հրամաններուն նէ, մէկէն իմէկ բռնրվի, երկրէն դուրս խրկվի ինչպիսիք որ. ու թէ որ պարագաները պահանջելու ըլլան նէ, զինւորական դատաստանի առջև հանվի, մահաւան վճիռ կտրվի վրան. ունեցածը առնեն Պատերազմի դանձատունը դնեն:” (Կալէիայ Ընդհանուր:)

26ին:

Պառնները խելմը գիտաւոր ֆռանսըզ վաճառականներ բռներ, խրկեր են Պառնի բերդերը, հոն կենան ինչպէս պատանդ եւէն, ինչվան որ իրենց փարէզի վրայ ձգած տուրքերը վճարեն:

Զինւորական տուրքը որ պիտոր վճարի փարէզը, հիմայ կըսեն որ 33 միլիոն ինքեցուցեր են: Ուրիշ բոլոր քաղաքներն ալ Ֆրանսայի պիտոր ուրիշ տուրք վճարեն՝ ինչոր կիսայ իրենց վրայ:

Պիլիսէո իշխանը, ու Վէլլինկթօն Դուքսը՝ կնքահար եղան Վիթթօնիա Պառնի իշխանուհիին:

ՆԵՄՅԵՍՏԱՆ.

Նէյցեպատի սահմանադրութիւն. 26 Յուլիս:

Եւանաւոր է մարդարեւութիւն Մօնիթօնին յունվարի 2ին 1813ին: Երբոր Պօնափառութիւն միս միւսակ դարձաւ փարէզ՝ Մոսկովըս տանի անյաջող պատերազմէն՝ աշնան 1812ին, ինկիլիզի կազէթաները կըխօսէին մեզի իրենց սովորութեան կէօրէ՝ ազատ բերնով:

անոնց մէկն ալ կըգրէր, թէ Պօնափառութիւն պէտք է որ դո՛՛ ըլլայ Ֆռանսայի հէն ու բնական սահմանադրութիւններով: Մօնիթօնը՝ աս խօսքս յիշելով՝ հաստատեց իր ծանօթութիւններով: որոնց մէջը՝ մարդարեւական հոգւով մը լեցվելով, աս ո՛չս բանեցուց. „Մեր ուզածն ալ՝ ատ է եւ: Ե՛ւ, ինչո՞ւ չէք վերցնի ֆռանսային՝ Օլանտան ալ, Հոռմն ալ, Դօսքանան, Փիէմօնթին, ինչվան փայէզի Պասսին, ու Նիցցայի կոմսութիւնը. աս աւօջի մար մարգարէութիւն կապարմէյա: Բայց աս՝ հերիք չէ. դուք պէտք է որ բաժնէք ֆռանսան. նորէն կանչէք Դուքսերը Պառնօյի, Աքիթանիին, Նօմանսիին, Պաէթային, Լեն, Լեն” (Կալէիայ Նէյցեպատի: Միւսին:)

Մէն Գլու եղած մեծ Սրահին մէջ, ուր որ առնուով Պօնափառութիւն իր համախոհներով որ մը վաճառեց խորհրդարանը 500 խորհրդականներուն ֆռանսայի, ու ետքն ալ հոն հանդիսով դիմացը կելային Պաշտօնատարները, հիմայ աս տեղըս դերձակները, ու կօշկակարները իւրիւրիւր ու ճիւղիճիւրէ կար կրկարեն Պառնի ոտանաւոր զօրքերուն համար: (Սորհանդ. Միւսին:)

ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ՏՆԱԿԱՆ.

Նոր ու խոսք պիւճ խոսիլ:

Լեհեպապիէրաւաճոց Տարեգրութիւն կերպ մը կըսորվեցնէ. առ կըսէ կարմիր տակ, կի՛ բաճաք, մանր մանր կարէ քառակուսի, փուռ չորցուր, ետքը խարկէ, ծեծէ, ու փոշի րիկ խոսիլի պէս. երեւոնէ, ջուր մը դուրս կուտայ, գոյնն ալ՝ համն ալ՝ խոսիլի (*):

Տարեգրութիւն սափեցնել ցորենի ցեղ:

Լառ Պառնսէլ անուրնով մէկ կըհաստատէ որ՝ սրխտորը մէկհատիկ դեղ է աս ցեղերը սափեցնելու, որ ամմեն որդէն աւելի զնա կուտայ ու կուտէ ցորենը: Ասոր համար խրատ կուտայ սրխտորով շփել ան հոսեին կի՛ թին իւրիւր, եւէն, որով ցորենը կը հոսեւ, կի՛ կը խառնես:

(*) Կերեւայ որ՝ աս դեւատ ընօղը, Մէքքիլի խոսիլի կամ՝ համը ու հոսը առած չէ, կամ շատ խրթութիւն հանդըպելով, բանձարը խոսիլի դիտաւորութիւն խմբ է:

Աս գործքս՝ որ է պատմութիւն հիմակվան առնիս, տալնըհինկ օրը մէյմը կըտրվի:

ԻՎԵՆԵՏԻԿ ԻՎԱՆՍ ՍՐԲՈՅՆ ՂԱԶԱՐՈՒ:

Ով որ կուչէ առնել, Ստանպօլ Չուխաճի խանին րովը Պաշխմի խանութ կայ դիւր ծախօղ հոն իր անունը դրէլ տայ վճարելով մէկ անդամ քառասուն դր՝ բոլոր տարվան համար: Ամմէն մէկ քառասուն դաւուն տալնըհինկ օր՝ անդամ մը՝ ան խանութը խրկէ իր մարդը, առանց բան մը վճարելու կառնէ: